

4. Этнические стереотипы мужского и женского поведения. — Санкт-Петербург, 1991.
5. Стереотипы и динамика мышления. — Минск, 1993.
6. Гендерные проблемы в этнографии. Сб. — М., 1998.
7. Гендерные исследования. — М., 1999—2000. — № 1—6.
8. СОЦИС, 1998, № 3/4; 2000, № 11; 2002, № 1.

9. Український гуманітарний огляд. — К.: Критика, Товариство дослідників Центрально-Східної Європи, 2002. — № 6—8.
10. Народна творчість та етнографія / Україна. — № 5—6, 2004.

Переклад з молдавської, 2005.

In today's world folkloristic the gender studies become more and more an independent branch compare to the past when it was used mainly as a secondary, helping area of studies. Gender approach gives a chance to appraise the results of the patriarch culture. Gender aspect is based on the practice of social "modeling" of the contemporary humans. Gender as a social construction is our main approach.

We are trying to look at the social gender structure of the contemporary Ukrainian and Moldavian villages. At the beginning of the 21st Century it is very important to use an interdisciplinary approach to the research of the male-female relations in the historical dynamics in agricultural communities. There are some factors which influence a change of the gender understanding and stereotypes. These active changes tell about the necessity to create an International Program in gender study.

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОРИСТ І ЕТНОГРАФ ВАСИЛЬ БАБЕНКО

Фаріда АХАТОВА

Творчий портрет Василя Яковича Бабенка напередодні його 55-річчя малювати напрочуд легко, бо він товариська, доброзичлива, відкритої душі людина, і важко: всі сторони його багатогранної творчої діяльності важливі, органічно доповнюють одна одну, виявляються у різні часи у нових ракурсах.

Творчий шлях В. Бабенко розпочав як піонервожатий Спартакської середньої школи Єрмекеївського району Республіки Башкортостан. І дотепер його очі, як і багато років тому, світяться завзяттям; він завжди енергійний, сповнений ідей, сміливих фантазій, які допомагають йому розв'язувати найскладніші життєві проблеми.

Василь Якович пишається рідною Єрмекеївською землею, яка кілька століть тому дала притулок його предкам — українським переселенцям з Чернігівської губернії — і стала для них новою батьківщиною. Він народився у наймальовничішому селі Верхній Кульчум 20 червня 1950 року дев'ятою дитиною в родині, тут він навчався та працював у школі. Він і нині підтримує дружні стосунки із керівництвом району та його мешканцями. Любов'ю до рідного краю перейнята книга, підготовлена колективом авторів з ініціативи та під його керівництвом — "Земля Єрмекеєв-

ская" (Уфа, 2001), що стала унікальним навчальним посібником з історії регіону.

Перші наукові праці В. Бабенка були написані ще рукою студента Башкирського державного університету, потім аспіранта та наукового співробітника Інституту історії, мови та літератури Башкирського філіалу Академії наук СРСР, нарешті, зрілого вченого-етнолога, етнографа, історика, фольклориста, музеєзнавця. Сьогодні В. Бабенко — автор понад 150 наукових праць, опублікованих у престижних виданнях Москви, Уфи, Санкт-Петербурга, Києва, Германії, Фінляндії і навіть Китаю.

Василь Якович належить до числа найталановитіших учнів члена-кореспондента РАН, академіка Академії наук Республіки Башкортостан, доктора історичних наук, професора Раїля Гумеровича Кузеєва, до плеяди тих вчених, які, творчо розвиваючи ідеї свого вчителя, висували та обґрунтовували нові оригінальні гіпотези.

Разом з Р. Кузеєвим В. Бабенко розробив теорію малих етнічних груп як підрозділів етносу, ввів у науку поняття "мала етнічна група", під якою слід розуміти порівняно малочисельні (до 100 тис.) етнічні спільноти, що живуть у територіальному та господарському відриві від основного масиву материнського

етносу, розселені дисперсно чи компактно на визначеній території, яка перебуває відносно тривалий час у чисельно переважаючому поліетнічному оточенні.

Важливою для розуміння етнотрансформаційних явищ у суспільному житті є також теорія В. Бабенка про етапи змін в культурній та мовній характеристиці малої етнічної групи — внутрішньоетнічної консолідації, адаптації, міжетнічної інтеграції, акультурації, асиміляції.

Методологічне значення праць В. Бабенка в тому, що вони є першими в Російській Федерації комплексними дослідженнями історії, матеріальної і духовної культури, родини та родинних взаємин, релігійних поглядів, обрядів, звичаїв і т. п. невеликого чисельністю народу, що перебуває у багатонаціональному оточенні. Серйозним досвідом у цьому плані стала дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук на тему “Матеріальна культура українців у Башкирії. Історико-етнографічне дослідження”, яку він успішно захистив у Ленінградському відділенні Інституту етнографії ім. М. Миклухо-Маклая (1985).

Матеріали дисертації були покладені в основу книги “Українці Башкирської АРСР: Поведінка малої етнічної групи в поліетнічному середовищі” (Уфа, 1992), що є першим монографічним дослідженням українців, які перебувають за межами історичної батьківщини. Монографія написана на основі вивчення архівного, статистичного, польового матеріалу протягом двох десятиріч років і глибокого аналізу теоретичного матеріалу.

Разом з кандидатом історичних наук, старшим науковим співробітником Ф. Ахатовою В. Бабенко підготував книгу “Пісенний фольклор українських переселенців у Башкортостані” (Київ; Уфа, 1995), до якої ввійшли авторські записи 195 українських народних пісень. Це перше у світі видання пісень українських переселенців у Росії, Україні, Канаді та інших країнах.

З ініціативи В. Бабенка і під його редакцією на основі матеріалу Наукового архіву Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України була підготовлена книга “Завези од мене поклон в Україну... Фольклор українців Башкортостану” (Уфа, 1999).

У працях В. Бабенка порушуються актуальні проблеми освітньо-виховного характеру. Серед них: формування в суспільстві поважного ставлення до “великих” і “малих” народів як до рівноправних членів однієї родини, усвідомлення унікальності російського багатонаціонального суспільства, розуміння різноманітних етнічних процесів і формування активної громадянської позиції щодо відродження етнічних культур.

Серія книг, підготовлена ним, присвячена історії і культурі українського народу, який живе в дружбі та взаємодії з іншими народами Башкортостану. Широку популярність серед населення краю дістали збірники статей “Україна — Башкортостан: роки випробовування та співробітництва” (Уфа, 1993) і “Україна — Башкортостан: зв'язок століть” (Уфа, 2001). Збірники статей “Розвиток соціально-економічного і культурного співробітництва Башкортостану та України” (Уфа, 2002) і “Вдосконалення викладання предметів українознавчого циклу в освітніх установах Російської Федерації” (Уфа, 2003) є матеріалами науково-практичних конференцій, проведених з ініціативи В. Бабенка.

Наукові праці В. Бабенка присвячені історії і культурі не лише українців, але й інших народів регіону — марійців, німців, мордві та ін. Вони видані у формі статей, брошур, препринтів доповідей. Багато проблем у цих статтях поставлені В. Бабенком в етнографічній літературі вперше.

Ще одна галузь досліджень вченого — конфесіональна ситуація в регіоні — знайшла відображення в навчально-методичному посібнику “Релігійні організації Республіки Башкортостан” (Уфа, 2004), написаному у співавторстві з А. Сабітовою. Ця робота є першим у Російській Федерації дослідженням не тільки традиційних, але й нових релігійних течій на пострадянському просторі.

Праці В. Бабенка є даниною поваги не тільки до минулого українського, башкирського, російського та інших народів, але й зверненням до їх майбутнього, що неможливе без осмислення минулого. Найважливішим результатом наукових розробок В. Бабенка є його участь у підготовці енциклопедичного видання “Народи Башкортостану”. Це єдине в Російській Федерації дослідження історії, ма-

теріальної і духовної культури етносів цілого регіону — башкирів, росіян, українців, білорусів, татар, чувашів, марійців, удмуртів, мордві, німців, євреїв.

Дослідження етнографа неможливі без польових матеріалів. Молоді вчені, що були з Василем Яковичем в етнографічних і фольклорних експедиціях, училися в нього бути щирими, доброзичливими, комунікабельними, знаходити спільну мову з інформаторами, незалежно від їхнього віку, соціального статусу і релігійних переконань (старовіри, баптисти, православні, католики, мусульмани, язичники).

Творчий портрет В. Бабенка доповнює його педагогічна діяльність. Студенти Уфимського радіотехнічного технікуму, Уфимського медичного училища № 1, а потім Башкирського державного педагогічного інституту і Філії МДВПУ ім. М. О. Шолохова в м. Уфі, де він працював, знають його як блискучого лектора, викладача, який вміє зачарувати аудиторію глибокими знаннями та широкою ерудицією.

Організаційний талант В. Бабенка розвивався ще зі шкільних часів, коли він виступав ініціатором численних заходів. Цей талант вдосконалювався у період роботи лектором і консультантом ідеологічного відділу Башкирського обкому (рескома) КПРС, потім консультанта мера м. Уфі з міжнаціональних відносин, радника Голови Державних Зборів — Курултаю Республіки Башкортостан із суспільно-політичних питань.

Улюбленим дітищем Василя Яковича є організована ним у 1998 р. Філія Московського державного відкритого педагогічного університету ім. М. О. Шолохова в м. Уфі. Він не лише створив філію, а й забезпечив навчальний процес солідною науково-педагогічною і матеріально-технічною базою, визначив стратегічні напрямки його діяльності в

умовах модернізації російської освіти, змусив жити його повнокровним творчим життям. Міжнародні конференції, яскраві свята, численні семінари, огляди, конкурси, змагання, міжнародні проекти... Усе спрямовано на те, щоб зайняти гідне місце в системі освіти Росії, у справі духовно-морального виховання підростаючого покоління.

Нині у Філії працює 168 викладачів, більшість з них — кандидати і доктори наук, доценти, професори, академіки. Практикується запрошення викладачів з головного університету, а також з інших міст Росії, Прибалтики та України. Тут навчається понад 2,3 тисячі сту-

дентів з різних міст і районів Башкортостану, Росії, України, Прибалтики, Казахстану, Вірменії, Естонії, Грузії, Кавказу на очній та заочній формі навчання, на бюджетній і комерційній основі. Філія готує фахівців з 11 спеціальностей — логопедія, технологія і підприємництво, педагогіка і психологія, соціальна педагогіка, державне і муніципальне керування та ін.

Одночасно ведуться пошуки своєї "ніші" у загальноросійському інформаційно-освітньому полі. Унікальність Філії полягає в тому, що вона єдиний вуз у Російській Фе-

дерації, де готують викладачів української мови і літератури. На її базі щорічно проводяться міжнародні, всеросійські і міжрегіональні науково-практичні конференції, наукові семінари, виїзні круглі столи в місцях компактного проживання українців регіону з питань освіти, організуються курси підвищення кваліфікації для викладачів української мови і літератури із запрошенням провідних вчених і викладачів з України, щорічні літні мовні табори для молоді і студентів, які вивчають українську мову, фестивалі українських творчих колективів тощо. Філія тісно співпрацює з інститутами Національної академії наук України, Ніжинським державним педагогіч-

ним університетом ім. М. В. Гоголя, Дрогобицьким державним педагогічним університетом ім. І. Франка, Правлінням Об'єднання українців Росії і національно-культурної автономії РФ та ін.

У рамках договору про дружбу і співпрацю між Башкортостаном та Україною проведена міжнародна науково-практична конференція “Розвиток соціально-економічного і культурного співробітництва Башкортостану та України” (2002); міжнародний семінар “Удосконалення вивчення предметів українознавчого циклу в освітніх установах Російської Федерації” (2002). Стали традиційними міжнародні конкурси знавців української мови ім. П. Яцика, в яких уже чотири роки поспіль студенти Філії беруть найактивнішу участь. Йде обмін науковою та науково-методичною літературою. У 2001 р. Філію відвідав Генеральний секретар Міжнародного конгресу українців В. Педенко (Канада). Студенти, які мають великі успіхи у вивченні української мови, на запрошення Державних адміністрацій Львівської та Одеської областей, Апарату Президента України відпочивають у Центрі відпочинку молоді в наймальовничішому місці Карпат та на узбережжі Чорного моря в міжнародному таборі “Артек”.

На базі Філії планується створення республіканського науково-методичного центру з вивчення історії і культури слов'янських народів Башкортостану, координації діяльності національно-культурних центрів слов'янських народів республіки. Розглядається питання про здійснення підготовки викладачів білоруської мови і літератури.

Ще одним напрямком діяльності Філії є розробка під керівництвом В. Бабенка проблеми етнологічної освіти в Росії на прикладі українців Башкортостану. Вона висвітлена в серії книг і статей, написаних протягом останнього десятиліття, і стосується історії, матеріальної і духовної культури, свят і обрядів, освіти, науки, пісенного фольклору. Наукове проектування етнологічної освіти в Башкортостані та Росії має бути внеском у реалізацію державної програми модернізації російської освіти, сприяти формуванню розвинутої особистості учня — громадянина регіону, країни, світу, а також носія унікальної культури народу.

З метою громадського, патріотичного виховання молоді, консолідації прогресивних демократичних сил для відродження етнічних культур у Республіці Башкортостан з ініціативи В. Бабенка була організована діяльність ряду громадських організацій — Республіканського національно-культурного центру “Кобзар”, де він є співголовою, Союзу українських жінок РБ “Берегиня” і Союзу української молоді РБ “Беркут”. У 1990-і роки працював науковий центр україністики В. Бабенка, що розгорнув збір матеріалів про культуру народів краю. З його ініціативи в республіці, поряд з українськими центрами, організовано діяльність національно-культурних центрів чувашів, євреїв, мордві, білорусів, латишів та інших, відкрито національні школи в місцях їхнього компактного проживання.

Василь Якович нагороджений Почесною грамотою Педагогічного товариства Російської Федерації за багаторічну педагогічну діяльність (1975), нагрудним знаком Всесоюзного товариства “Знання” “За активну роботу” (1991). Має Подяку Президента України Л. Д. Кучми (1997), Почесну грамоту і нагрудний пам'ятний знак Кабінету Міністрів України “За зміцнення дружби і співробітництва між Башкортостаном та Україною” (1999), Орден України III ступеня “За заслуги” (2001), Почесну грамоту Міністерства освіти Російської Федерації (2003), є Відмінником народної освіти Республіки Башкортостан (2000).

Девізом життя та творчості самого Василя Яковича Бабенка і створеної ним Філії є значущі і дуже оптимістичні слова: “Наші справи приречені на успіх!” Тож нехай буде так!

Побажаємо нашому ювілярові здоров'я, щастя і нових творчих досягнень!

This is an artistic portrait of the Bashkirean ethnographer and professor of the Ufa Pedagogical Institute. His area of scientific interests are the studies of the life of Ukrainian minority in Bashkirya. He also the founder of the Filial of the Moscow Pedagogical University in Ufa. It is the only University in Russia were the teachers of Ukrainian language and literature are being prepared. In this University have being planned to create a methodological centre of the studies of history and culture of Slavs.